

Настане вечер – месец изгрее,
звезди обсипят свода небесен.
Гора зашуми, вятър повее –
Балкана пее хайдушка песен!
И самодиви в бяла премяна
чудни, прекрасни, песни поемнат –
тихо нагазват трева зелена
и при юнака дойдат та седнат.
Една му с билки раната върже,
друга го пръсне с вода студена.

Христо Ботев
Из „Хаджи Димитър“

*ВТОРА
ЧАСТ*

Билките в България

КАК СЕ ВЗЕМАТ БИЛКИТЕ

Чрез отвара: Предписаното количество билки се добавя към предписаното количество студена вода и след като заври водата, се оставя да поври пет минути. След изстиване се прицежда и обикновено се пие по 100 гр. (една винена чаша) 3 – 4 пъти дневно.

Чрез запарка: Предписаното количество билки се заливат с предписаното количество вряла вода. След изстиване течността се прецежда и се пие по същия начин.

Напоследък както у нас, така и в чужбина билките са във вид на таблетки. Вземат се по предписание.

Има и други начини за вземане на билките, които се приготвят в заводите или в аптеките от фармацевти.

Акация, бяла – *Robinia pseudoacacia* L.

(бял салкъм, аблен, лиляк, солунски трън,
багрем, катър трънак)

Семейство Бобови – *Fabaceae*

Разпространение. У нас като декоративно и укрепващо земята растение. Родината му е Северна Америка.

Описание. Разклонено дърво, достигащо на височина 20 м. Сиво-кафява напукана кора. Листата са текоперести, с дръжки, в основата на които се намират по 2 шипа. Листчетата са яйцевидни и продълговати. Цветовете са бели, ароматни и събрани във висящи гроздовидни съцветия; 5-делна чашка; 5-листно венче; 5 тичинки. Плодът е боб – тъмнокафяв, с няколко кафяви семена.

Използваема част. Цветовете, които се берат по време на цъфтежа (май-юни). Изсушеното растение има срок на годност 2 години.

Химичен състав. Етерично масло (линалоол, индол, фарнезол, нерол, метилов естер на антраниловата киселина, терпине-

ол, хелиотропин и др.), флавонов гликозид акациин, акацетин, флавоноид робинин, алдехиди, кетони и други съединения.

Действие и приложение. Отхрачващо, слабително, пикочогонно. В нашата народна медицина цветът на акацията се употребява при заболяване на бъбреците и пикочните пътища, кашлица, главоболие, ревматизъм, невралгия на лицевия нерв, грип, гастрит, стомашни кръвоизливи и др. Употребяват се листата (брани преди цъфтежа), корите и корените на растенията. Младите листа и клончета се приемат при увеличена киселинност в стомаха, а листата – против кръвно налягане. Както листата, така и кората и корените са отровни и трябва да се взимат само по лекарско предписание. Външно, като запарка, цветът се употребява за жабурене и за гаргара при зъбобол и гърлобол.

Употреба. Като запарка – 1 супена лъжица от цвета на 0,5 л вода.

Акация, жълта – *Laburnum anagyroides Medic.*

(златен дъжд, жълта грозданка, зановец,
жълт салкъм, лесичина)

Семейство Бобови – *Fabaceae*

Разпространение. Родина на жълтата акация е Южна Европа. У нас се отглежда като декоративно растение.

Описание. Храст или дърво, достигащо височина 3 м. Листата са тройни, без прилистници, с дълги дръжки. Цветовете са златистожълти, събрани в съцветие грозд, увиснал надолу. Чашката е сраснала от 5 листчета, 5-листно венче, 10 тичинки, сраснали с дръжките си. Плодът е тъмнокафяв боб, разпукващ се на два шева.

Използваема част. Семената на растението. Берат се през есента (септември). Срок на годност – 3 години.

Химичен състав. Съдържа алкалоиди (цитизин, метилцитизин, холин), растителни мазнини, органични киселини, пиролзидинови производни (лаборнин и лабурнамин), ензима уреаза, танини и други неизучени вещества.

Действие и приложение. Действа стимулиращо спрямо дихателните процеси, повишава артериалното налягане. Това действие се дължи на съдържащия се в растението алкалоид цитизин. Нашата народна медицина препоръчва листата и семената на растението при болести на сърцето, болести на очите, задух, кашлица, бронхити. Семената служат като суровина във фармацевтичната индустрия.

Внимание! Растението е отровно.

Алое – *Aloe ferox* Mill. (*Aloe vera* L.)

(сабур)

Семейство Кремови – *Liliaceae*

Разпространение. Родина на алоето са Източна и Южна Африка. У нас се отглежда като декоративно растение.

Описание. Сукулентно растение. В родината му стъблото достига височина 4 м. Листата, събрани в гъста розетка, са месести, сочни, мечовидни, с бодливи зъбци. Цветовете, разположени на върха на стъблото, са жълти или червени, с 6-листен околоцветник и 6 тичинки. Плодът е кутийка с многобройни триъгълни семена.

Използваема част. Стъстеният сок, получен от разрязването на листата. Представява стъкловидна маса с жълто-кафяв или тъмночервено-кафяв цвят. В медицината е известен с името сабур. Срок на годност на билката – 5 години.

Химичен състав. Антрахинонови гликозиди (ароин, изобарбалоин, хомонаталоин), свободни антрахинони, етерични мас-

ла, смоли. Пресните листа съдържат още ензими, витамини, биогенни стимулатори и др. Растението е с недобре изучен химичен състав.

Действие и приложение. Билката притежава слабително действие, което се дължи на алоина – смес от антрахинонови гликозиди. Алоето засилва съпротивителните сили на организма, усилюва възстановителните процеси при наранявания, нарушена обмяна на веществата. Употребява се при редица болести на окото, заболявания на стомаха (колит, гастрит и язва), за увеличение на апетита, напоследък при рак. Външно: за налагане при екземи, невродермити, трудно заздравяващи рани и др.

Употреба. 500 г пресни листа от алое се смилат с машина за месо и се смесват с 1 л бяло вино. Сместа кисне при често разклащане 7 дни. След това се прибавят 500 г мед и кисне още 3 дни. Прецежда се през цедка и се пие по 1 супена лъжица 2 часа след ядене 3 пъти дневно. След изпиване на цялата доза се почива 1 месец.

Внимание! Да не се приема продължително време и в големи дози. Да не се приема при чернодробни и жлъчни болести, остри възпалителни заболявания на стомашно-чревната система, при бременност, кръвоизливи, цистит, хемороиди, нефрит, пиелит.

Анасон – *Pimpinella anisum* L.

(аласон, резене, резняк, ликанство)

Семейство Сенниковцветни – *Aricaceae*

Разпространение. Родина на анасона е Средиземноморието. У нас е култивирано растение.

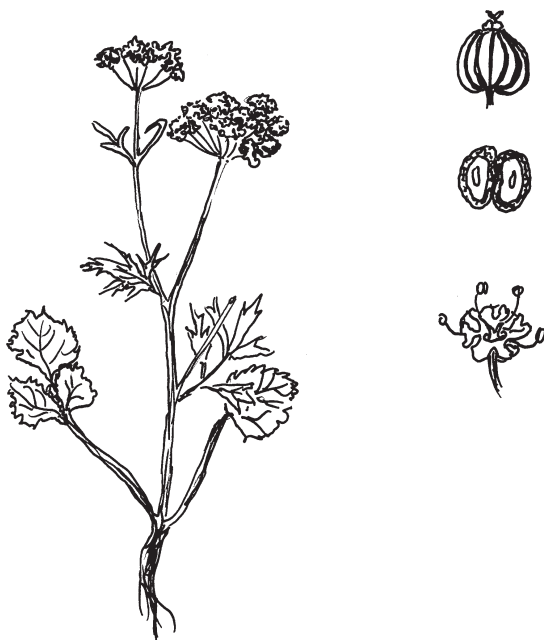
Описание. Едногодишно тревисто растение, с високо до 70 см кръгло, слабо набраздено и разклонено на върха стъбло. Долните листа са с дръжки, бъбрековидни или яйцевидни,

назъбени или нарязани. Средните листа са нечифтоперести с 3–5 дяла, горните листа са с къса дръжка или приседнали с линейно ланцетни делчета. Цветовете са бели, с 5-делна чашка, 5-листно венче, 5 тичинки и един плодник, събрани в сложни сенници с 5–7 главни лъча. Плодът е яйцевиден, сиво-кафяв, с 10 прави стъбла по него и неразпадлив.

Използваема част. Плодът на растението, бран при узряването (юли-август). Срок на годност – 2 години.

Химичен състав. Етерично масло (съдържа до 90 % анетол, до 10 % метилхавикол, анизалдехид, анизкетон, ацеталдехид, куминалдехид и анизова киселина). Плодът съдържа и холин, стигмастерин, кумарини, бергаптен, скополетин, умбелипренин; белтъчини, танини, горчиви вещества, мазнини, захари, смола, тлъсто масло, бензоена киселина и др.

Действие и приложение. Плодът на анасона има отхрачващо, диуретично, болкоуспокоително и газогонно действие, усилюва храносмилането. Това действие се дължи главно на съдържащото се в плода етерично масло. Употребява се при газове, сто-

машни и чревни колики, за увеличение млякото у кърмачките, при задух, пясък и камъни в бъбреците и пикочния мехур, пре-спинал глас, главоболие, безсъние и др.

Употреба. Като запарка – 1 чаена лъжичка плод леко счуван в 0,5 л вода. От етеричното масло се капват по 1–2 капки върху бучка захар.

От рода на анасона в нашата народна медицина се употребява и каменоломката, наречена още бедреница, горски анасон, дива мерудия, див анасон (*Pimpinella saxifraga L.*) – корените на растението при подагра, пясък и камъни в бъбреците и пикочния мехур, задух, кашлица и катарии на стомашно-чревната система. Външно: за налагане при витилиго, за компреси при циреи и рани. Подобно действие има и едрият анасон – *Pimpinella major L.* (Huds.).

Внимание! Да не се употребява дълго време, ако няма ефект върху състоянието!

Арника – *Arnica montana L.*

Семейство Сложноцветни – *Asteraceae*

Разпространение. Родина на арниката са районите на Средна Европа и Средна Азия. У нас се отглежда като градинско растение.

Описание. Многогодишно тревисто растение. Право, покрито с власинки и червеникави жлези, високо до 60 см стъбло. Коренът е месест, с кафяв цвят. Расте косо в почвата. Приземните листа са големи, обратнойцевидни и закръглени – образуват розетка, а стъблените са седящи, продълговати и заоблени. От горната страна са покрити с трихоми. Съцветието е кошничка с оранжево-жълти цветове и с окосмена дръжка. Периферните цветчета са женски и езичести, а вътрешните – двуполови и тръбести. Семената са продълговати и снабдени с хвърчилка.

Използваема част. Цветните кошнички, брани по време на цъфтежа (юни-юли). Срок на годност на изсушеното растение – 2 години.

Химичен състав. Етерично масло (състои се от азулен и сесквитерпени, арницин, арнадиол, фернадиол), цинарин, холин, бетаин, зеаксантин, галегин, стерини, дъбилни вещества, растителни масла, органични киселини, жълто багрило, горчиви вещества, белтъчини, слюз, восък и др.

Действие и приложение. Жлъчегонно, кръвоспиращо, възбуждащо сърдечната дейност, което се дължи на съдържащите се в арниката сесквитерпени и етерично масло. Употребява се при маточни кръвоизливи, високо кръвно, епилепсия, парализи, при амевна диария, задух и др. Външно: за компреси при ударено и навехнато; за бани при хемороиди; за гаргара при зъбобол и гърлобол.

Употреба. Като запарка – 1 супена лъжица в 0,5 л вода. Дозата е за един ден.

